

JAS 89

ПОС

Полумесечно списание
ЗА ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРЕНЪ ЖИВОТЪ

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Хедие	Янъ Х. Яневъ
2. Художественитъ венециански галерии	Д. Ханджиевъ
3. Завръщане	Ф. З.
4. Родина	Б. К. Невъниъ
5. Сонети	В. Х. Лолова
6. Изкуството—неговата сжщностъ и значение въ живота	Аг. П. Поповъ
7. Нравствено поучителни повести на Любенъ Каравеловъ	Манова Магдалина
8. Училищата въ селата	Я. Калиакренски
9. Прегледъ	

1

Я. Х. Яневъ.

ХЕДИЕ.

—Не идвай, не идвай!— простена Хедие отпуснала се на рамото му и заплака. — Лоши са моите братя, жестокъ е баща ми. Не идвай!...

Две черни очи изкрящи необуздана страсть горѣха неговитѣ. Черната ѝ къдрава коса развѣяна отъ вѣтра галѣха лицето му, ржцетѣ ѝ горѣха въ неговитѣ.

—Не идвай, чуй ме!.

Хедие силно прилепена до него гърчеше се въ страстно опиянение, устата ѝ мълвѣха невнятни слова.

Силенъ мъжки гласъ проехтѣ въ тъмнината. Хедие се откопчи отъ прегръдкитѣ му и настрѣхнала въ ужасъ промълви:

—Търсятъ ме. Тази вечеръ се приготвяватъ. Сутринта рано потегляме... За къде? Не знамъ... Не идвай... Чуй ме!...

И тя изчезна въ мрачината.

Нощъ тъмна, тъмна като въ рогъ.

Татъкъ, където равнината се губѣше въ безкрая и където изчезна малката Хедие, горѣха множество малки и голѣми огньове. Отъ време на време буенъ пламъкъ озаряваше пустинното поле и сякашъ грамадни огнени езици лижеха ношната бездна.

Татъкъ, като че въ самия безкрай, навремени осветяванъ отъ пламъцитѣ мъркаха се силуети на хора—сжизински фантастични сѣнки. Ще речешъ, че нѣкакви духове устройватъ тайнствени обрѣди. Ту буенъ смѣхъ ще екне надъ пустинното поле, ту кръшна пѣсенъ се подеме, ту плачъ на жена, или дете пеленаче ще изплака, до като всичкия той откъслеченъ срдношенъ шумъ се слѣе нѣкжде въ тъмнината, където като въ полусънъ приспивно едва, едва се долавя тихия звънъ на звънциитѣ на нѣкое овчарско стадо.

Въ подобни нощи, носи се повѣрие, че самодиви бродѣло по полето и на която нива спирали тя ставала най-плодородна.

Хедие, малката хубава циганка, дали не бѣше една отъ тия волни чеда на равнитѣ добруджански поля загубила дружитѣ си следъ късенъ пиръ изъ тучнитѣ нивя? Дали тя не бѣ забравената самодива, осъмнала ненадейно подъ дневната виделина и предрешена въ малка циганка чергарка?

Михаилъ почувства ненадеенъ страхъ; той се опомни.

Татъкъ, като че въ безкрая на самата черна бездна едва проблѣсваха гаснеещитѣ огньове...

Зорницата се показа. Дългъ карванъ отъ многобройни каруци закриволи по възвишението. Циганитѣ чергари заминаваха—съ тѣхъ и Хедие.

Михаилъ се оплти къмъ града. Той вървѣше бавно, залиташе и чувствуваше леки болки по слѣпитѣ си очи. Мисълта, че Хедие замина, като че ли го спираше. Невидима сила спѣваше вървежа му, нѣщо го възпираше да иде къмъ града и като че го тласкаше да се обърне и припне подиръ чергаритѣ.

„Не идвай, не идвай!“

Той се спрѣ и се обърна. Нѣмаше никой.

Гласътъ се повтори—гласътъ на Хедие. Михаилъ се стресна, потърка очи, обърна се насамъ-нататъкъ, нѣмаше никой. Тръгна на ново, но почувствува, че краката му едва държатъ, огъватъ се и той залитна. Полека се сложи на земята. Кленцитѣ му на тежеха, безсънието го изди и той се обтегна на влажната земя.

„Подарете! Азъ съмъ сждбата, азъ съмъ щастнето—любовта. Подарете!“

Така се скиташе отъ дворъ на дворъ въ малкото градче, малката чаралка. Гадаеше и просѣше. Така я срещна и Михаилъ Ножаровъ.

„Азъ съмъ сждбата... Женитѣ те очароватъ, тѣ ще те погубятъ. Сега се наслаждавашъ, но доще време; и ще се откаешъ. Подарете!“

Ножаровъ гласно се изсмѣ, хвърли една мовета въ полата ѝ и тръгна. Но не направи нѣколко крачки и се върна.

—Още веднажъ. Повтори! И той ѝ подаде шепя пари.

—Повтори.

Хедие прибра паритѣ и се усмихна: Тя не повтори. И Ножаровъ не настоя.

Минаха се седмици.

Женитѣ заговориха. Клюкитѣ луснати отъ единия край на града преувеличава се до неимовѣрностъ до като стигаха до другия край. Стари баби увѣряваха, че Хедие била магьосница; освенъ Ножарова тя омагьосала и много други. А и Ножаровъ ослабна, залиня. Това още повече усили и затвърди суевѣрието на махленкитѣ и не се мина месецъ цѣлия градъ заговори за Хедие.

При това малката циганка не гадаеше вече, не просъше. Както тя, така и Ножаровъ често се губѣха и цѣли дни не се виждаха. Молбитѣ и плачѣтъ на Ножаровата майка останаха като гласъ въ пустиня. Крамолитѣ и ругатнитѣ зачестиха. На старата жена не остана друго, освенъ три пѣти на день да ходи въ черква и да прави безконечни метани предъ св. дева Мария, да очисти злия духъ що бѣ завладѣлъ сина ѝ. Но и това бѣ напразно. Ето, че цѣла седмица Михайлъ не се върна. Отъ мъки тя се разболѣ.

Тежка болестъ я налегна. Магия, заговориха женитѣ. Богатиятъ домъ на Ножарови каточе опустя. Никой не идваше освенъ една, две стари жени—близки роднини. Приятели и познати отбѣгваха, а децата кога минаваха край тѣхната къща кръстѣха се, плюеха, хвърляха камъни и бѣгваха. Въ скоро време предъ вратника се натрупа грамада камъни. Въ сѣщото това време, когато старата жена се гърчеше въ предсмъртна агония Михайлъ се скиташе изъ нивята съ малката Хедие.

Три дена. Цѣли три дена откъснати отъ всѣкакви грижи и работа тѣ бродѣха по пожънатитѣ нивя. За тѣхъ каточе нищо друго не съществувахе. Любовта ги бѣ плѣнила, страстта ги опиянила, тѣ плуваха въ безгранично щастие. Макаръ че отъ три дена не яли нищо, тѣ не чувствуваха ни гладъ, ни жажда, ни умора. Тѣ се радваха на самотата, радваха се единъ на други...

Тѣ се отдалечиха отъ града тогава, когато Хедие каза, че следъ три дена заминаватъ. Михайлъ бѣше готовъ да последва чергаритѣ, но Хедие го спрѣ. И ето, предъ близката раздѣла тѣ решиха последнитѣ дни да прекаратъ заедно, далечъ отъ хората, далечъ отъ всичко—сами.

И колко бърже се изнизаха днитѣ.

Въ навечерието на последната вечеръ Хедие помоли Михаила да и подари единъ пръстенъ. Но ае тоя койго бѣше на пръстѣта му.

Вѣнчалниятъ пръстенъ на майка му.

Тѣга засѣчи лицето на Михаила. Но страсти бѣха цѣлувайтѣ на Хедие, погледѣтъ ѝ убиваше...

—Вѣнчалниятъ пръстенъ. Азъ искамъ вѣнчалния пръстенъ на твоята майка! Искамъ!

Хедие плачеше; обвила страстно рѣце

на шията му, тя се гърчеше като змия, плачеше и се молѣше:

—Искамъ!...

Михайлъ не се противи, дори не можа да ѝ отговори. Всѣки опитъ, всѣка съпротива замираха подъ страстнитѣ цѣлузки на Хедие. И той трѣгна. Трѣгна изпроводенъ отъ нея, отъ нейното страстно и поразяващо: искамъ!..

Въ сѣщата вечеръ, когато старата жена душа берѣше, Михайлъ скришно се вмъкна въ къщи и открадна вѣнчалния пръстенъ на умиращата си майка;—той я измъкна отъ бледитѣ ѝ вкоченени вече прѣсти..

—Колко е тежъкъ—мълвѣше Хедие като го подхвърляше отъ едната въ другата си рѣжа.— Този пръстенъ вѣчно ще ни свързва. Ето, тоя черенъ топазъ—черенъ надгробенъ камъкъ—ще покрие всичко....Виждъ, какъ блещи.

Колко е тежъкъ!... Ето ме най-последъ съ злато въ рѣже, а ти.. Твоитѣ тъмни рѣже безъ злато...

Безумна радостъ изкрѣха очитѣ ѝ, снагата ѝ каточе се топѣше обладана въ дива необузdana страсть, вперила рѣже тя танцуваше.

„Твоитѣ тъмни рѣже безъ злато“

Силенъ мъжки гласъ проехтя въ тъмнината и тя изчезна.

Следующиятъ день, надвечеръ, добри хора донесоха вкоченения почти трупъ на Михаила. Той нищо не помѣвше, а нѣкакъ състрадателно и безсилно се взираше наоколо. Преди да се приближатъ до голѣмитѣ пѣтни врата, ти се отвори. Многолюдно траурно шедствие нахлу на улицата....

Смъртъта на Михайловата майка.

Гласѣтъ на сѣщеника едва, едва като презъ дълбокъ сънъ позвуча въ ушитѣ на Михаила. Той се понадигна и съ мъжа пропѣлза; пропѣлза до грамадата камъни и падна ..

Шедствието трѣгна.

Забиколиха грамадата, забиколиха и падналия въ безсъзнание Михайлъ и трѣгнаха бавно, бавно, клатушкайки се и криволичейки къмъ близката малка черкваца.

Д. Ханлъиевъ, студентъ-архитектъ

Венецианскитѣ художествени галерии,

(Впечатлѣния)

Преди да пристѣпимъ прага на венецианскитѣ художествени галерии, ще призова образа на чудния градъ.

Тукъ всичко те очарова. Идеалниятъ образъ на Венеция, като че ли не се представя отъ Олимпа на Веронезе, облѣнъ въ цвѣтиста сѣнка, въ сладка свѣтлина. Художествената свѣтлина на Венеция, като че помрачава всички художествени творения и художници.

И само като помислимъ за триумфалния градъ отъ преди нѣколко вѣка, когато почти всички домове били афрескирани отвънъ, а по голѣмитѣ палати се слѣзвали съ забелѣжителнитѣ си картинни колекции, а черквитѣ, конгрегациитѣ и училищата били съ стотина повече отколкото днесъ—всички препълнени съ художествени произведения—днесъ съ съжаление констатираме, че Венеция е само нѣкакъвъ остатъкъ отъ блѣскавото си минало. Достатъчно е да опоменемъ за тия изчезнали сѣжпоцености,— следъ 16 вѣкъ, които днесъ красятъ европейскитѣ галерии.

Красотата на Италия като че е създадена за цѣль свѣтъ, но нито единъ отъ нейнитѣ градове—ни то Флоренция, ни то Римъ не сж достигнали до такава разсточителностъ, както Венеция.

Въ художественитѣ галерии предимно изобилствуватъ голѣми църковни картини, колосални свещени изображения и ценни цикли отъ свещената история. Тукъ липсватъ картини съ простосмъртни сюжети и портрети. Венецианскитѣ галерии следъ вѣковенъ животъ добиватъ своята славна традиция. Шедьовригѣ на църковното изкуство обляватъ всѣки посетителъ.

Венецианската религиозна живопись и нейнитѣ Представители. Въ срѣдата на 14-тия вѣкъ живописъта въ Венеция дава първия чувствителенъ тласкъ на животъ. Дълго време тя не могла да се отърси отъ лука на византийската традиция, отъ емалитѣ отъ сѣжпоцѣнна материя вковани съ тежко злато, както въ фазмозната мозаика на св. Марко, въ чинто златенъ фондъ блестятъ разноцвѣтни, сѣжли камъни. Обаче, заедно съ поетитѣ и пѣснитѣ идва и новото отъ Франция; гравюри отъ слонова кость, статуйки на готически Мадони и пр. пр. чинто възпроизвеждане и имитиране като вълна се разнася въ цѣла Италия. Отъ тукъ изхожда оригиналността на пробудата на новата живопись; френскиятъ готицизъмъ се притапя съ византийската традиция.

Лоренцо Венециано е най-видниятъ изразителъ на тая пробуда, носящъ зародиша на блѣскава кольорната венецианска религиозна живопись, която малко по-късно до-

стига до усвѣршенствуваностъ чрезъ четката на Андрей Мантениа, Джiovани Белини, Паоло Веронезе, Тинторето и великиятъ Тицианъ.

Санъ Жиоржио—А. Мантениа. Двама най-знаменити артисти, които сж възсѣздали типа на Санъ-Жиоржио. Донатело и Мантениа представили светеца—главата на кавалеритѣ безъ конь. Гордата му благородностъ и неговиятъ изгледъ достатъчно засвидетелствуватъ укротителя на буйни коне и изтребителя на чудовища.

Афрескирайки капелата на Еремитанитѣ въ Падуа, състезаващъ се по пластическа енергия съ античната и нова скулптура, Мантениа си спомва светеца на Донатело, представляващъ войнъ подпрянъ на триумфална арка. Младиятъ кавалеръ облеченъ въ блестящи рицарски дрехи, току-що е слѣзаль отъ конь. Ударътъ нанесенъ съ победоносното копие е ужасенъ! Синкаво-зелено, съ отпуснати безнадеждно криле, чудовището се е прострѣло мъртво при входа на триумфалната арка до позетѣ на кавалера-победителъ. Като че победата заличила всѣка умора у героя озарявайки го съ лека усмивка. Обемистиятъ пейзажъ съставлява на всѣки милиметъръ и линии и точки, и неусетно, дори незабелявано се губи отъ око то въ дълбочината на перспективата.

„Мадоната на дрѣвчетата“—Джiovани Белини. Белини почти се равнява съ Рафаело по своето вродено вдѣхновение къмъ свѣршенна хармонична красота. Като истински изразителъ на изкуството отъ своето време, той предава на своитѣ завоевания такова равновесие и ги изнася съ такава светлинна красота, че завладява презъ цѣлото време зрителя.

Въ „Мадоната на дрѣвчетата“ всичко е природа и истина. По красивото и лице едва проличава тиха спокойна тѣга. Докато Мантениа въ своитѣ Мадони отъ пластична грандиозностъ, чувствува върха на инстинктивното у майката, Белини вижда въ Мадоната чистата, божествена прислужница, що показва малкия Исусъ като залогъ на изкуплението, поставила върху крехкитѣ му меса треперящитѣ си хармонично изтънчени рѣце. Нежното моделиране, силната цвѣтна интонация върху зеления фондъ на завесата на божественния тронъ, препълненъ съ свежестъ, пейзажътъ съзрянъ отъ страни задъ мястичнитѣ дрѣвчета дори би могаль да даде съмнение на датата. (1487 г. поставена подъ подписа на художника).

„Мадоната на дрѣвчетата“ се отнася къмъ първата половина на 16-тия вѣкъ, когато Белини възприелъ духа на новаторитѣ на венецианското изкуство на цвѣта.

„Алегория на Венеция“ — Паоло Веронезе.

И днесъ въ Венеция се възхвалява „блаженството“ на Веронезе — не само богатитѣ, великолепни и грациозни образи които изразяват неговитѣ платна, но защото „блажено“ е неговото око подъ обилния валежъ на сьвглината, „блажена“ е неговата четка, що създава само чиститѣ и красиви цвѣтове.

Въ тая картина Венеция е символизирана като красива жена въ великолепни премени, сложила нога върху своя лъвъ, (емблемата на града) и като тържествующа царица прибира поземления си данъкъ: златни снопи сръдъ които играятъ безгрижни, весели деца. Формата на Веронезе отъ само себе си струва толкова, колкото да отразява цвѣтната свѣтлина която щедро я облива отъ всички страни.

Групата въ „Алегория на Венеция“, — Венеция, нейнитѣ поданици, Херкулесъ (тѣхниятъ защитникъ), малкитѣ пѣргави и хубава деца — е красива, великолепна. Не се описва на небето, но като че живѣе на небето, отъ кждето образътъ на Венеция блѣсти въ розовитѣ отражения на залъзващото слънце.

„Чудото на св. Марко“ — Тинторето.

Св. Марко, който се внаща отъ небето облянъ въ кърваво-червена светлина, произвежда невиденъ ефектъ. „Чудото“ е една картина, която като „Нощниятъ пазачъ“ отъ Ренбранта, като че те заелича въ нѣкакъвъ свѣтъ на абсолютно господство на изкуството: паганскитѣ вождѣ турмози предания

слуга на светеца — последниятъ го [освобождава.

Тримата палачи отъ които единиятъ е падналъ преобрънатъ, другиятъ се обръща възмугенъ къмъ ужасния вождѣ показвайки му разкъсана връвъ и страшенъ чукъ, третиятъ — въ дъното, наведенъ мжчи се да задържа гърчация въ смъртна агония смѣлъ робъ. И тритѣ фигури на палачитѣ сж избрани и поставени по каприза на изкуството. Нѣкои отъ тѣхъ напомнятъ Микель Анжело; останалитѣ сж копирави отъ натура: турски типове, воини въ брони и портрети.

„Погребение“ — Тицианъ, е печаленъ химнъ на смъртта. Тицианъ, следъ като е завещалъ толкова шедьори на свѣта, нарисувалъ го е за себе си, за своята гробница. Както гласи надписа, младиятъ Якобо Палма благоговейно завършилъ произведението, що умирающиятъ учителъ оставя недовършено. Като че ли виждашъ великия старецъ, почти стогодишенъ, какъ въ своя автопортретъ съ треперяща ръка предава върху платното разширяващиятъ зеницитѣ му погледъ. Тукъ, тайната на свѣтлината и цвѣта се разкриватъ като една цѣлостъ отъ многократни хармонични трептения.

Прекрасната Магдальна е завършено творение на Тициана. Облечена въ скъпа блестяща материя, съ разкошна разплетена коса, обива посетителя и буди неизрзимо впечатление.

Ф. 3 — София.

ЗАВРЪЩАНЕ

Врѣзцитѣ пѣха както преди. Сгусена сръдъ храститѣ, малката клжурка весело се усмихваше, притаила подъ схлупената си стрѣха помръкпалитѣ надежди на една повѣхнала пролѣтъ.

Улицитѣ, зданията всичко наоколо бѣше както въ първия денъ на първата тѣга.

Само пѣтнитѣ врата не се открянаха. И когато той повторно похлопа, стариятъ пѣсъ изръмжа, но вратата пакъ не се отвори.

— Късно е вече, изшумоли стария брѣстъ. „Късно е“ — простена едно ранено сърце.

Душата на скитника заплака предъ прага на затворенитѣ врата.

— Искамъ да остана тукъ, каза той, на прага, тукъ сръдъ мълчанието на красивото Преди.

И тишината се усмихна. Но залостенитѣ врати не се разтвориха. Никой нищо не каза.

После: — скитникътъ, който бѣ забравилъ всичко, но не е първия споменъ на пѣсенята, която само веднажъ се пѣе, пакъ изхлипа.

— Натѣжа ми голготскитѣ кръстѣ. Искамъ да захвърля черното бремене на почернелитѣ дни. Искамъ да зарова сърцето си тукъ, на прага, дето нѣкога се роди за любовта.

Но вратитѣ се още не се отваряха. Мълчанне. Измършавелиятъ брѣстъ отрони листата, които ревниво пазѣше — сълзитѣ на повѣхналото си сърце...

Небето потъмня.

Стариятъ пѣсъ изкнига, прекоси глухия дворъ и се загуби. И той бѣ оглупялъ Бедниятъ!..

Часовѣтѣ пакъ се занизаха.

Сякашъ цѣла вѣчностъ!

Скитникътъ премрежи очи. И видя (като на снѣ) очитѣ които никога не бѣ виждалъ, — очитѣ, които цѣлъ животъ бѣше търсилъ:

Това бѣ тя.

Неговата мечта.

РОДИНА

Родино, майко моя, ти подъ небосводъ мра-
ченъ
жалънешь съ чадата си потдпена въ тжга,
а силиишь зломворни на мрака непрозраченъ
разяждатъ те язвить по швоята снага.

Ойъ злочестини жестоки измжчена и бледна,
ти носишь на мжкить тежката греда,
а погледа ти търси въ тъмнината ледна.
да съзре най-после спасителна звезда.

Но ти вървай, родино, че часа на часоветъ
наскоро ще бжде по земята възвестенъ!
Че ще престанатъ веднажъ за винаги плачо-
ветъ
на новиятъ животъ предъ изгряващия денъ!...

СИРАЧЕ

Снага ти в'друпя е обвита
а йкъ душа ти в'шежка скроби—
безъ домъ се скиташъ и найраздно
ти търсишь погледа милъ и скжй.

А милостъ недей ти очаква
отъ моза свѣтъ, жестокъ, прогнилъ.
Той, вървай, скжпо ще излаща
кръввѣта сирашка що е йль.
Че скоро всички унижени
ще отпразднуватъ светълъ денъ,—
—Заздрави цятъ и твоишь рани:
Надъ тяхъ ще грѣе розавъ блънь..

Б. К. Хевѣлихъ

СОНЕТИ

Неудвай вечъ въ самотнитъ градини
прескочилъ волно сѣтарий йлетъ,
зовящъ ме тихичко въеъ мрака,
както въ презжитъ скжли години,
измжченъ, сладкъ гледъ—
найраздно чакашъ ме въ хростака.....
Недей по здрачъ да хлопашъ на вратата
шейнищъ горещо сирастна рчь—
Любовьта погребана въ душана,
Тя нѣма да възкръсне въчъ.....
Ажъ, недей разбудеда сѣомени заспали
И свидни думи отъ найредъ,
О, нека сѣятъ тихитъ печали—
Измжченъ сладкъ гледъ . . .

II.

Ако нѣвга саминъ ти чезнешъ въ тжга
Седналъ край тихия градински прозоръ,
И месеца гали твоито хубаво кротко лице,
О, вслушай се милии за мигъ въ ноцѣта—
Какъ стине безкрайната йсьень на скривана

болъ,

Тихата въздишка на мойто смутено сърце.
Ако нѣвга се чувстваишь самоиень
Разбитъ и немилостно прогоненъ отъ вси,

Ела въ нашия домъ малкъ, сиротенъ—
Тамъ съ радостъ ще те срѣцнатъ мойтъ очи
Ако нѣвга ти бждешь отъ всички забравенъ

далечъ,

Не шжгувай, скжйи, не иротъгай молебно
рлце,
О, знай тогасъ душа ми ниже крвавъ мечъ
Тѣй много те люби мойто малко, безумно
сърце.

III.

Азъ ще заспя уморенъ отъ мжки и страдания.
Нейоголенъ ойъ твоита хубава малка рлка,
И въ сѣнь ще удави най-скжйитъ възпоменания
и всичкитъ болки на мойта душа.....
Азъ ще заспя... сѣнь въчъень може би!
Ще спя тихо, непробудно йобльднялъ.
Съ едва тупящо разкъсано сърце—

Тогасъ неудвай да ме будишь ти,
Остави—въ сѣнь си възсиялъ
Да те целуни за сѣтень йжтъ, дете!
Тогасъ не мисли, не тжгувай за мене ти,
Забрави нашия хуълавъ и свиденъ обѣтъ
Сърце ми отоввна вече ти прости
Некъбжде всевъ, безгриженъ твой полетъ.

IV.

Въ деня кога на моя ти менъ сводъ
Отново слънце сѣтъло засияй
И звезда бѣла тихо затрепти
Огрѣла пакти на минатъ въ скржбъ животъ
Захвърленъ само въ незнаемъ край,
Тогасъ за менъ ще плачешъ ти:
Кога зефиръ полъхне шихичко стеблото
На сладки, алену малини,

Ще си спомнишь какъ летяхме съ колелото
Въ микалитъ, хубави години.

Кога луната сѣрѣвъ извие йпогредночь
И ти епожни незабравимитъ ноши край
симура летень

Тогасъ ще ме зовешъ скрбно йа въ немощъ,
ко тоя зовъ ще остане глухъ и безотте-
тень.

V.

Когато цвѣтень май разбули
Въ гората сѣмкийтъ отрадни,
Неискамъ никой да ме буди—
За сѣнь очитъ ми сж жадни.

Когато цвѣне мака тъмнолъ
Край стария, забравенъ розъ—
Никой не ще узнае мойта печаль
По скжбата, загубена любовь....

Когато гроздето узрей на есень
И въ вѣкъ сърце весело безъ мжка
Въ стакани вино алено чадей.
Недейте слуша мойта тиха пѣсенъ—
Колко скрбъ, тжги, разлъка,
Тогасъ сърце ми съ болка ще ви йль..

В. Х. Лолова

Ат. Пав. Поповъ

Искусството—неговата сжщностъ и значение въ живота,

Нѣма искусство дошло въ публична употреба, което да лиша само суха красота, безъ то да докосва и оглежда въ себе си другитѣ отрасли на човѣшкия животъ, придѣвайки имъ естетическо художествена стойностъ. Безсъмнено, участието на тия елементи въ искусството бива най-различно, бидейки въ непосредствена зависимостъ отъ материалнитѣ условия при които се развива индивидуалниятъ и общественъ животъ. Така, основата на всѣко искусство отъ дадена епоха е въ сжщностъ съвокупностъ на естетически, социални и етически елементи, безъ които то е немислимо. Тия елементи винаги се явяватъ въ известно съотношение, отъ чийто съотношение се опредѣля и неговата обща стойностъ. Немислимо е то само като красота, защото е погрѣшно всѣко твърдение, че е само срдство за наслада и забава. Придружавайки човѣшкия животъ отъ неговото появяване и презъ всички моменти на неговото развитие чакъ до неговиятъ край—въчността, искусство е било и си остава една отъ най-висшитѣ духовни прояви. То е едно отъ важнитѣ условия на живота обладаващо силата на непосредствената чувствена заразителностъ тѣй сжщественна въ взаимнитѣ отношения на индивидитѣ и обществата.

Отъ тукъ може би произтича и единъ отъ най-важитѣ и сложни въпроси, легнали въ разрешение на социалната естетика,—въпросътъ за естетическата сжщностъ и общественитѣ задачи на искусството.

Че искусството днесъ изпълнява обществени задачи, били тѣ отъ общо-човѣшка ползотворностъ, а поиѣкога и въ явенъ ущърбъ даже на истинскитѣ естетически пущи и обществени интереси на дадено общество, въ това нѣма две мнения за тия които поставятъ въпроса въ неговата права страна. Противницитѣ на идеята за разширеното значение, на искусството заставатъ въ гледището на субективната естетика, отричайки предимно социалнитѣ му задачи и опредѣляйки го като самоцѣль или самосрдство за наслада, накитъ и празнична забава.

Престѣпно и грѣшно е това гледище щомъ то обсяга цѣлото искусство, защото да се дойде до едно установено разбиране на красотата, като се установи известно равенство между нея и искусството, съвсемъ не е оця обективно разрешение на всички естетически проблеми въ тѣхната многообразностъ. Обесняване понятието за красотата въ нейната абсолютна естетична стойностъ, е твърде ограничено, засягащо изключително субективната дейностъ на твореца, въ неговитѣ естетични отношения съ туй, що е красиво и грозно въ

своята външна проява — формата. Ако действително, въ миналото за бездѣлната и суетна аристокрация и днесъ за господстващата класа (макаръ и не въ всички случаи), искусството е само накитъ и праздна забава, за народа, за боряшитѣ се маси то е, и трѣбва да бжде жизнена потреба, срдство въ борбата имъ. Чрезъ него тѣ ще изживѣятъ красотата и величието на идеала въ тая борба и той ще имъ стане по близъкъ и понятенъ.

Ето защо, задачата на искусството, повече отколкото видимо ни се тя представя, е много по сложна и важна. Неговитѣ отношения къмъ цѣлокупния животъ на отдѣлния индивидъ, на цѣль народъ, на общественитѣ класи, не сж отношения на странична проява, която се е появила при случайно дадени само условия, а на проява, която е несмѣлкващъ изворъ на животворящи сили.

Ако въ туй отношение е грѣшно и становището на Толстой за задачитѣ на искусството, то е, че и той го поставя само въ дадено нравствено отношение къмъ живота. Поставяйки го така върху основа отъ нравствени елементи, чийто пѣкъ праоснова намира въ религията, той подчертава само една една нему сжщностъ—нравствено религиозна.

А религията, споредъ Толстой, е опорната точка даваща мощъ на всички духовни прояви, направлявайки ги къмъ усвършенствование нравственоста и основа, въ която се внятъ коренитѣ на жизненото съзнание. Тази е основната формула върху която Толстой гради своята теория за искусството и която при всичкия сборъ отъ ценности за субективната страна на художественото творчество, е несъвместима, е обективната социална сжщностъ на това творчество. Ако за Толстой религията е праосновата на мировъ-рението на човѣка, следователно тя пояснява и значението на искусството, за разширениятъ обзоръ на великия философъ и критикъ на марксистическата мисль, Плехановъ, религията е само простъ сборъ отъ култни обрядности, една система отъ представи, действия и настроения, които обуславяни отъ бита на дадено общество, се отнасятъ до искусството само като къмъ срдство за изразяване.

Искусството е проява много по широка, лежаща въ самата основа на живота и затуй то е не функция на религиозно нравствени тѣ прояви на живота, а тѣй както всички други прояви, условие стоящо въ прѣка зависимостъ отъ материалната битова структура на цѣлия животъ. То се ражда и развива въ процеса на работата и отъ тамъ то носи своя ритъмъ, който го опредѣля като искусство. Въ зависимостъ отъ този процесъ, неговитѣ форми,—опредѣлятъ се и съответ-

ветните форми на изкуството. А процесът на работата е процес на отношения, на борба. Той определя отношенията на хората на класите; обуславя техните духовни прояви, следователно и изкуството.

Противно на гледището на субективната естетика, която цели заблуждение, то не само че не е средство за наслада във тѣсния смисъл на думата, нито празнична забава или нахитъ, но участвайки във процеса на работата, то организира живота. Чрез него човѣкъ мисли и поставя въ хармония чувствата и съзнанието си. Неговият езикъ е лекъ и понятенъ, защото е езикъ на обрaтѣ. Всѣко нѣщо ний по лесно разбираме и възприемаме щомъ го преживяваме въ образи: музикални, словестни, художествени и пр. А бидейки тѣ образи естетически на дадена действителност, която е истина, то пропъжда предрасждѣнитѣ и суевѣрната за да ни въведе въ свѣтлия храмъ на истината, красотата и доброто.

Изкуството действува направо върху чувствата съ поразителна заразителност, организира ги въ стройна система и чрез своята образност прави най-лесно понятия въ широката маса известни истини и понятия на отвличената мисль, то пояснява и правдата въ борбата за хлѣбъ и свобода. Въ това се състои и магичното свойство на изкуството да въздействува силно и трайно върху психологията на народа. То е мощно средство за организиране борбата въ името на даденъ идеалъ.

„Изкуството, казва Г. Бакаловъ, повдига жизнената енергия, то тласка къмъ дейностъ, то превръща убежденията въ плътъ и кръвъ, чрезъ него спечеленитѣ за едно велико дѣло сж окончателно спечелени; то е спойка за възрастнитѣ и омаенъ фаръ за младежта“....

Това не сж празни думи, а кондензирана мисль за сжщността на изкуството: заради чийто си сжщностъ то е днесъ завидното оржие, както на господстващата класа за потискане трудящитѣ се маси, тъй и на тия последнитѣ въ великата освободителна борба противъ господаритѣ.

Но тази задача на изкуството не е нова, т. е. откакъ обществото се е раздѣлило на две обособени обществени класи съ противоречиви интереси. Ако и днесъ още се намиратъ литературни критици и художници, които отричатъ обществената роля на изкуството, а именно, да бжде то средство въ идеологията на една или друга класа, грѣшатъ противъ самото изкуство. Не е светотатство, както тия господа мърдуратъ, когато на изкуството се предписватъ „нѣкакви си“ низви естетични обществени или каквито и да е утилитарни задачи.

А въ миналото изкуство изпълняваше сжщо такива обществени задачи, съ тая разлика, че то е служило само на силнитѣ мира сега, защото тѣлната бѣше безимена—робска и слѣпа. Художникътъ бѣше робъ и работъ-

ше по заповѣдъ. Той бѣше озорниятъ стълбъ за неограничената власть на църквата и монархията. Изкуството му бѣше длъжно да възпитава достойни защитници на монархията, страхъ отъ бога и покоренъ робъ въ полето и работилницата. То славѣше величието на монарха, пѣеше подчинение, а за тѣлната никой не помисляше.

Но животътъ прогресираше—усложняваша се и задачитѣ на изкуството. Напредъка на индустрията създаде новитѣ производствени отношения. На обществената арена разтърсваше мощна снага народътъ, който отъ безимена тѣлна се превръща въ съзнателна класа на трудящитѣ се. Сега вече изкуството намѣри въ лицето на народа новъ покровителъ, отъ чийто жизненъ идеалъ започва да се произпълва. Новиятъ покровителъ има вече свой морал и вѣра, иска да има и свое изкуство. И ако по рано оценителъ на изкуството бѣше изпълнителя на палската и дворцова воля, сега неговъ сждия е народътъ съ посредството на обективната професионална критика.

Нейна задача е да даде вѣрни сжждения за художника и неговото творчество, да опредѣли степента, която той заема между своитѣ събратя и да му посочи оня вѣренъ пътъ, който води до най сполучливото разрешение на толкова естетични и философско-социалогични проблеми изникващи при новитѣ условия на живота, и които преди сичко опредѣлятъ сжщността и значението на новото изкуство.—Тази критика обикновено наричатъ сърдитъ, дори тираниченъ педагогъ, че тя е безпощадна, едностранчива и най-вече, че предписвала на изкуството извънестетични задачи, като го поставя въ услуга на една или друга обществена класа.... Безсъмнено това е тъй, но такава задача на изкуството никой не трѣбва да смѣта нито унищителна нито уронваща естетическитѣ му достойнства, стига то да се е провикнало отъ дълга да служи на оня общественъ колективъ, чийто животъ и бора сж произпълени отъ идеала за израждане на най-справедливитѣ отношения на всички човѣшки сжщества върху естественитѣ хумани чувства и емоции, които ще легнатъ въ основата на бждещото общество.

Да отричаме днесъ, че изкуството изпълнява обществени задачи, това би значило да отречемъ и социалнитѣ закони на неговото развитие. Както науката, религията, философията и всички въобще духовни прояви, така и изкуството на дадено общество, сж тѣсно свързани съ оная обществено-економическа постановка, която опредѣля и структурата на това общество. Следователно, съгласно съвременната економическа структура, обществото е раздѣлено на класи. Всѣка класа имайки свои разбираня за живота, дава и своя видъ изкуство, което опредѣляйки своето развитие и характеръ отъ сждбата на своя носителъ, то носи всички негови

8914/1968

забележителности, то носи неговият жизнен идеал. Определяйки по този начин същността и значението на изкуството, днес ние не можем освен да кажем, че неговата задача е действително само обществена, но различна във зависимост от туй, към идеологията на коя от общественият класи се то числи.

Туй, различно от онова чисто индивидуално изкуство на пещерния човък, съвременното изкуство е продукт само на известен човшки колектив (съсловие, нация, класа) и задъ всяка личност на гения и таланта ний виждаме този колектив.

На такава определение на изкуството, както казах и по-рано, обикновено се противопоставя оная, които засъпяват идеята за чистото изкуство („изкуството за изкуството“). Изкуството тй сочат като абсолютно индивидуален продукт, резултат на лични и интимни емоции и способности на отделния артист и свършено вън от всякаво влияние на обществената срѣда, т. е. причини на неговото появяване сж само такива от чисто субективния характер, вътрешни лично-психологични мотиви на отделния индивид.

Че въ основата си всѣко творение на изкуството носи чисто субективния характер, това е тй, но ако ние допуснем, че само тия мотиви могат да порождаат художественото творчество, то би било въ областа на детското изкуство, или ще го нарѣчимъ като най-типично „чисто изкуство“ въ ранната възраст на първобитния човък. Такова изкуство не ще оглежда съвременната епоха, защото не ще бѣде свързано съ никаква емоция на обществения колектив от тази епоха. То ще бѣде еднодневен живот, който се ражда и умира заедно съ своя създател. Разгърнете историята на изкуствата и вий ще видите колко художници голѣми таланти, сж измрѣли за следващитѣ ги поколения, защото тй сж се отдавали само на чистото изкуство, раздавайки своята лична скръбъ и радост въ лирични творби, като сж задоволявали само собствената си нужта да освободят въображението си отъ напиствени представи. Тй сж творили въздушни цалати на неземни царе, нимфи и божества, на тѣхъ сж доверявали и скръбъ и радостъ. Тѣхното изкуство е чуждо на действителния живот и то е пълна противоположност на жизнения идеал на народа.

Наредъ съ вътрешнитѣ индивидуално психологични мотиви на изкуството, социалната естетика сочи и чисто външни мотиви изхождащи отъ социалнитѣ условия при които живѣе дадено изкуство. За насъ художника и критика не сж личности самородни, заключени въ своя тесен душевен мир, а въренъ отгласъ на цѣлия общественъ колектив къмъ който тй се числят.

Такова е гледището на социалната положителна естетика на него ний изповядваме като най справедливо.

Изкуството днесъ е чисто класово. Тая класовост е давана щомъ се знае, че взаимната борба на животъ между общественитѣ класи е единъ отъ най важнитѣ фактори на обществения ни животъ.

А щомъ това е тй, базисно, неотричайки неговата колективност, то (изкуството) се преплъва съ елементи отъ действителния животъ на съответната класа въ лицето на своя изразител—художника.

Тази раздвоеност се отразява преди всичко въ съдържанието на художественото творение, но тя влияе непосредствено и върху самата форма на произведението.

Въ зависимост отъ съдържанието му, определя се и неговата социална, етическа и естетическа полза или вреда, повишава се или се понижавана художествената правда.

За това изкуството се дѣли на *идейно и тенденциозно*. То е идейно и полезно тогазъ, когато е върне възпроизвеждане на действителността, като и придава нова жизнена окраска и е преплънено съ художествена правда. (Разбира се тукъ не могатъ да числятъ и всички посредствени недепости, макаръ и да посятъ прекрасна идея щомъ ибватъ никаква худож. форма). То е реалистично въ широкъ смисълъ на думата и принадлежи на оная общественна класа, която се възхожда и ще завоюва живота въ всички негови отрасли... Това е изкуството на народа. Тенденциозно и вредно, изобразяващо външната страна, обивката на явленията, като изопачава вътрешната имъ истина и поставяйки като съдържание една нова и умислено предамерева идея въ явенъ ущърбъ на художествената правда. Това изкуство принадлежи на оная класа, която изживявайки своята историческа роля, е въ пълнен декадансъ и затуй тя прибѣгва и налага на изкуството чужди нему идеали, поставя го по заповѣдъ и заплащане въ услуга на своята идеология. То е тенденциозно, грубо и вулгарно—то е реакционното изкуство! Никога такова изкуство не ще отрази действителността въ нейния въренъ естетически образъ и никога то не носи идеалитѣ на народа, но винаги то му се поднася като храна за упоение и заблуда. Много често то е лишено отъ художествена правда за смѣтка на грубата тенденция, затуй художествената му стойностъ е винаги по виска отъ тая на идейното и на народа изкуство..

Отъ това какъ съпоставяне на идейното и тенденциозно изкуство лесно е да се разбере отъ какво голѣмо значение е съдържанието (идеята) въ всѣко художествено творение. Още въ онова време, когато изкуството едва се отърсваше отъ своя феодаленъ характеръ, Хегелъ бѣ казалъ:

„Съдържанието на изкуството има решаващо значение“... Това решаващо значение еднакво властно ще се отнесе както къмъ вътрешната, идейната страна, така и къмъ външната художествена страна на художественото творение.

евената страна на художественото произведение — колкото повече едно произведение е идейно, толкова повече е повашена и неговата художествена правда. Ето защо не умираат художници като Шизеръ, Хюго, Вагнеръ, Ботевъ, Верещ-ливъ, Горки, Блъбюсъ и много още такива, защото тѣ дадоха и дават истинско идейно изкуство съ идеала на угнетения народъ.

И не само нашата едностранчива и тиранистична критика, която сочимъ тукъ дава такава опредѣление за изкуството. Една реакционна писателка Хенриета Роландъ Холетъ, въ края на своето поприще сама при-

знава за себе си: „Моето изкуство никога не може да бжде на народа, защото нѣма идеалъ“.

Изкуството изхождащо отъ народа и за народа, — ето истината, която трѣбва да следваме когато си поставиме за цѣль да пояснимъ неговата смисленостъ и обществена роля.

Назначението на изкуството не е да доставя суетна наслада и срѣдство за нажива, а мощенъ подемъ на човѣшкия духъ, неизчерпаемъ източникъ на срѣдства въ о-сасободителната борба на борящия се народъ.

Нравствено-поучителнитѣ повести на ЛЮБЕНЪ КАРАВЕЛОВЪ

На тъмния фондъ на нашето минало се разрастватъ въ свѣтълъ ореолъ гиганскитѣ силуети на великитѣ апостоли за просвѣта, правда и справедливостъ. Пламения устремъ на тѣхната борческа душа създаде велико дѣло — бурята, която разлюлъ въковнитѣ тайнствени дебри на Стария Балканъ, разтърси душата на българина вкована въ болезнена мъртвина.

Тѣ сж плеада — знайни и незнайни имена. Въ чудна хармония се подзема пѣсенята имъ, будейки сѣнкитѣ на незнайни безкрѣстни гробове, сѣнкитѣ на малцината, които знаяха да обичатъ, да страдатъ и да умираатъ. Единъ само отъ тѣхъ дочака пръхщата радостъ на голѣмата бѣла мечта за свободата и обгали съ нежна ласка борческия устремъ на поета — Любенъ Каравеловъ.

Силенъ, свѣтълъ и проникателенъ умъ, смѣла и борческа натура, нежна чувствителна душа на поетъ, той въ дадената епоха не можа да бжде другъ. Той трѣбваше да живѣе за своя народъ, да му посвети цѣлвия блѣскавъ поривъ на своята мисль, трескавата дейностъ на днитѣ и безсѣницата на срѣднощнитѣ часове. Каравеловъ бѣ не само ратникъ за свободата, не само вдъхновенъ борецъ забравилъ всичко вънъ отъ рамкитѣ на голѣмата слънчева заря на новия самостоятеленъ животъ, а преродигель на утрешния свободенъ човѣкъ, когато трѣбваше да изтрѣгне отъ затъпелия въ дълговѣковенъ мракъ интелектъ, да разчисти грамадата плѣсенъ отъ предрасъдаци наслоени въ душата му.

Борецъ и поетъ — ратникъ за просвѣта и правда и носитель на нови идеи, които трѣбваше да разтърсятъ и будятъ да обновятъ и пречистятъ, Каравеловъ работи, твори и писа. Неговото литературно творчество остана като сигуренъ паметникъ за голѣмия талантъ и ярката мощъ на поета — творецъ; той е все пакъ единъ отъ гигантитѣ на българската мисль. Докато въ лириката Каравеловъ е бледенъ, пресиленъ, лишенъ отъ

опияняващия чаръ на вътрешната одухотворена красота, то въ епоса достига значителна висота, особено ако се иматъ предвидъ малкитѣ епични трудове на неговитѣ съвременници, които далечъ не сж могли да служатъ като художественъ образецъ или пъкъ като фактори за сравнителна критика. Лишенъ отъ възможността да култивира и усъвършенства вложения въ него художественъ вкусъ и творчески даръ, Каравеловъ е работилъ подъ прѣкото въздействие на своята природа и разбирания на външнитѣ условия.

Плодъ на своето време и на наболѣлия копнежъ на поетовата душа, повеститѣ на Каравелова сж пропити съ ярка прѣмо изразена тенденция.

Съ чудна майсторска вещина ни рисува Каравеловъ стария битъ — всѣкидневния животъ на деличната личностъ. Предъ насъ оживѣва въ широкъ размахъ на правдивостъ и естественостъ монотония тропотъ на живота, увлѣкаль въ своя еднообразенъ, но упоритъ устремъ, неспособния на съпротива човѣкъ. Разрастватъ се фигуритѣ на завършени и живи типове, възсъздадени съ пълнитѣ детайли на своитѣ положителни черти и съ недостатѣцѣтѣ си — резултатъ на условията или пъкъ естествени дефекти на характера.

Завизватъ се като бисерна огърлица днитѣ на героитѣ изтъкани отъ малки дребни факти, които въ своята цѣлостъ даватъ сложната тъканъ на живота. Дѣло Любенъ и Хаджи Ганчо, тѣхнитѣ движения и действия; спорове и помирявания, не ще загубятъ никога своето голѣмо литературно значение, защото никога не ще престанатъ да бждатъ не писани слова, а живи хора пълни съ жизнена енергия, цѣлостни, естествени въ които не трепти ни една фалшива нота, и тѣхнитѣ действия сж не марионетна игра направлявана отъ ръката на автора, а правдива и естествена последица отъ характера на проявената въ живота личностъ. И ако Каравеловъ да не би билъ ратникъ за свобода, то той би билъ незаменимъ като битовъ писателъ.

Но неговите герои не сж само плодъ на неговата поетична фантазия, а почерпели материалъ отъ пъркото наблюдение на живота. Каравеловъ обича или мрази съ цѣлата си душа своите герои защото тѣ сж носители или противници на ония идеи и принципи, които лежатъ като основа на неговата голѣма и велика душа. Идеята на Каравеловъ не е да възсъздаде художествена битови картини. Неговите повести трѣбва да изтъргнатъ отъ душата мъртвешката азия, да разчулятъ ледената неподвижност на смирения духъ, да культивиратъ останалия въ детинско мевжеество интелектъ — да обновятъ човѣка въ смѣла и крѣпка натура.

Новата личностъ на Каравеловъ — свободния човѣкъ на угрешния свѣтълъ денъ изисква условия, въ които да се роди и отрасне. Бѣлиятъ слънчевъ блѣсакъ на детската душа изоставенъ срѣдъ духовната нищета умира подъ задушавената пабсева на въковни предрасѣдци. Първиятъ повикъ на свежата младенческа душа се блѣска въ огромната отъ въкове иззидана стена на закоравѣлата традиция. Крилетъ на младенческия устремъ се пречупватъ още при първия подекъ къмъ безпредѣла на истинното и великото въ живота се наслояватъ мъртви души, нравствени изроди, които могатъ да вървятъ само по отъкъпаната пжтека на своята мъртва еснавщина. Каравеловъ иска въ името на великата правда да се даде правда на младостта сама да намѣри своя пжть. Съ остъръ сарказмъ той бичува бащите тирани които убиватъ духовната личностъ у своите деца. Бащата на Глазчо е тиранинъ, които гледа на всичко презъ призмата на своя прогнилъ мирогледъ. За него детето е безгласна мъртва вещь, което нѣма право на по други изисквания и разбирания отъ тия които му се налагатъ да възприеме.

Хаджи Генчо не е по модернизирани въ своите разбирания като баща. Ето що казва Каравеловъ за него: „Когато Лила видѣла че нейния баща се приближава къмъ нея, до толкова се изплашила, че едва не изпуснала стогнятъ.“

Но къмъ Лила Хаджи Генчо храни малко по нежна бащинска обичъ и за това е по снизходителенъ, а ето го и него, престъпенъ и самовластенъ тирани по отношение своите синове: „Хаджи Генчо ималъ шестъ сина и двама отъ тѣхъ, той твърде рано успѣлъ да изирати на оня свѣтъ. Едного защото той прикалъ и игралъ съ другитѣ деца, а другия затова, защото той убалъ съ камъкъ Пенчовия петелъ.“

Не по благъ е той къмъ своята другарка — жена.

Пезъ цѣлия си животъ тя остава мълчалива и покорна робиня, която трѣбва дори и майчинитѣ си ласки да крие отъ погледа на своя студень неуловимъ господаръ. А за да угоди на мъжа си и на неговия закоравель деспотизмъ, трѣбва да бжде по грубо

деспотична, по зла. А детето изправено подъ двойна съпротива на мъжка и баща и поглъхва още въ първитѣ години и действително. Никола (*Мамино детенце*) подъ зоркото око на чербаджи Нено и на неговата символна жена, при първитѣ прояви на дете е мнениотуренъ портретъ на своите родители, съ голѣми изисъ да стиде още по далечъ отъ тѣхъ по пжтя на своето падение. Всѣка възможностъ на детето да прояви самостоятелно своята натура е отнета. Не заживѣло още като отдѣлна личностъ, то става робъ на условността и пречупав устрема на своята душа подъ гнета на установения моралъ отъ бащиния авторитетъ.

Каравеловъ, ратникъ за обновление и правда издигвалъ въ кумиръ идеала за личността и обществена свобода вижда ясно ужаса на бездната която е ачала предъ носетѣ на българския народъ. И неговата ярка пропѣта съ дълбока правда речъ трѣбва да разсея умразната гнилостъ на еснавщината:

„Оставете всѣкиго да си живѣе по своята воля, дайте всѣкаму свобода да мисли и да работи и съобразно своето време. Не карайте живитѣ и пъргавитѣ да плачатъ надъ стари гробове. Оставете всѣкиго да работи онова що му се харесва и що му е желанието да работи. Ако направите противното то вашия снѣ нѣма да стане ни попъ, ни воденичаръ. Глазчо, героятъ отъ разказа подъ сжщото заглавие е истинска борческа смѣла натура, която чувстваа повика на своята чиста младенческа душа. Той се издига надъ своите условия и гордо трѣгва по своя пжть чувствувайки мъртвия мѣхъ на околната срѣда, той знае че: *„безирната кротостъ и смирение сж въ състояние да направятъ отъ човѣка или полуумно създаване, или безсловестна овца, или отченъ главорѣзъ.“*

Глазчо не е постижението на човѣшкия стремежъ къмъ усъвършенстване, не е крайната цѣль, той е само личностъ смѣла, борческа натура на която принадлежи бъдещето. Той е човѣкъ на дълото, който съ гордо презрение скѣска връските на пошлитѣ условия, християнски смирения и самъ черта свѣтлата ширина на своя животъ. Неговата свѣтла чиста душа копѣе по слънчевия просторъ на свободата. Всичко което е около него гнети и убива.

„Вие отдавна би трѣбвало да знаете, че здравиятъ умъ никога не е въ състояние да усвои ненужнитѣ безмислици, казва той на своя учител. Глазчо има смѣлата воля и крѣпкия духъ да трѣгне по своя пжть, но той е самъ между многото. За Глазчо не сж дужни побудителни фактори за да съизне правото си, защото той носи истината въ своята душа. Но другитѣ безропотно навеждатъ глава още при първата съпротива на живота, ставатъ доброволно роби на условията и на своето собствено безсилне. Лила, дѣщерята на Хаджи Генчо покорна и тиха, чака съ брѣлка и

изнемога деня на своето спасение:

„Да ви кажа пръвото, Лила, би се сагласила да вземе най-последния човѣкъ, да вземе вдовецъ, да вземе недомакнѣтъ, безжънникъ, само и само да се избави отъ своето бащино огнище, отъ бащинитѣ си нежности и отъ бащиния си деспотизмъ. И все пакъ тя чака нѣщо, нейната душа копнѣе по недостигнатия блѣнъ на свобода. Лила нѣма сила да се бори съ условията, но има смѣлостта да иска и да чака. Но ето и мъртвата душа на Никола, не трепнала дори въ коннежъ по истина и свобода. Той и другитѣ като него безлични натури подъ прѣкото влияние на положителни възпитателнитѣ фактори биха се развили като върни сподвижници на идеята на която биха се посвѣтили. Но лишени отъ необходимитѣ условия на обстоятелствата бавно губятъ собственото си „азъ“ и ставатъ копие на своитѣ бащи. На тѣхъ престои да извървятъ сжция каменъ, пжтъ и по сжщия начинъ да убиятъ човѣшкото усвоитѣ деца.

За тия именно мнозина трѣбва, струя отъ свежъ въздухъ да опресни умовети, да подхрана душитѣ и да даде първия пласъкъ къмъ истината и справедливостта.

Каравеловъ сложи като ръководенъ принципъ на своята жизнена задача да прѣска знание и просвѣта. Чрезъ обновена човѣшката душа той иска да създаде новата личностъ на която да принадлежи бждачето. Неговата цѣль бѣ голѣма и необхватна каквато бѣ смѣла и велика душата му. Неговото дѣло бѣ единъ подвигъ, а живота му низъ отъ възторгъ и разочарование, скръбъ и радостъ, стремежъ и себеотрицание. Каравеловъ умрѣ оставайки задъ себе си вихрения устремъ на своя слънчевъ блѣнъ, смѣла и вдахновена фигура на новия човѣкъ издигна високо факела за да огрява чудния миражъ на свѣтлото човѣшко бждаче, странно като приказка и нежно като слънчева цѣлувка, бждаче, до което се отива по трѣнливия пжтъ на Голгота.

Манова Магдалина, учка отъ IV, г.м. кл.

БИБЛИОТЕКА. УЧИЛИЩАТА ВЪ СЕЛАТА

Почвляни се една отъ голѣмитѣ праздници въ културния ни животъ — положенъ е основниятъ камѣкъ на библиотеката при Българското Културно общество.

Повикътъ отправенъ отъ мѣсната българска преса въ продължение на толкова години, най-после намѣри своя отгласъ. Безсъмнено, основаването на първата градска библиотека, където всѣки единъ ще намѣри липсващата до днесъ духовна храна, където ще може да чете на матерния си езикъ, е една отъ най-крупнитѣ отаювания въ анализъ на нашия културенъ животъ. И какъ може да не се счита това дѣло за епохално събитие отъ всѣки съзнаващъ въ себе си нищожепъ, миноритаръ, обреченъ на бавно заличаване по силата на създаденитѣ обстоятелства? Нека признаемъ, че нашето малцинство е капка вода въ океана и че то едва днесъ започва да се оформява. Трѣбваше да минатъ години за да блесне въ съзнанието ни чувството на обособяването и да поставимъ раздѣлната линия между личния интересъ и тая на националната пробуда. Нашиятъ ратникъ — ако можемъ така да ги наречемъ — занемариха, най-малкото, съзнателно прескочиха свещения „олтаръ“ и се впуснаха въ полето на материалната борба да спасятъ — съ право земитѣ; но трѣбваше ли съвсемъ да бждатъ глухи предъ духовния тероръ чувстваващъ се така ожчително въ села и градове?.

Създаването на една градска библиотека бѣ повече отъ належница. Тя е най-мощниятъ двигателъ въ единъ градъ къмъ духовния подъемъ, тя съсредоточава всички по събудени въ едно, тя е зародишъ на просвѣта, тя е

обединителното звено на мислящия елементъ, — второ училище за младото ни поколение съ несравнимо много по широкъ и свѣтълъ хоризонтъ.

Копнежътъ който е полялъ всѣки съзнателенъ гражданинъ часъ по-скоро да види съграденъ своя духовенъ храмъ, достатъчно свидетелствуватъ старцитѣ и женитѣ, които при първия апелъ се отзоваха съ книжка, две подъ мишница — скътани съкровицици отъ години — за „нашата“ библиотека, И това „наша“, нѣкакъ свидно и болезнено мълвѣха усмихнатитѣ имъ уста...

Животъ и дългоденствие на „нашата“ първа библиотека.

Не за училищата въ градоветѣ. Макаръ и съ голѣми неудобства и редъ трудности тѣ сж по пжтя на прогреса. Приютити пове-че деца, родители имъ колкото могатъ отдаватъ своята данъ и ги подържатъ. Но ако се обърнемъ къмъ селата трѣбва да затворимъ очи. Тамъ невежеството постепенно пуца отровнитѣ си пивала и бавно смучи и останалата въ малкото радатели пробуда.

Недавна четохъ въ единъ отъ столичнитѣ вестници единъ повикъ, който ками къмъ широка просвѣтна дейностъ въ Кадрилатера — най-ефикасно сръдство за национализиране на етническитѣ малцинства. Четохъ го съ голѣма охота и прискърбие. Припомнихъ си за миналитѣ училища въ селата и ги сравнихъ съ днешнитѣ. И има ли нѣщо по-престъжно и убийствено да свѣтотатствуваме и отвърнемъ лица отъ тѣхъ, откърмили

на времето си въ [насъ незагасващата искра на родното, майчиното?...

Ние имаме училища въ селата! *Разбирате ли вие какво значи това?*

Почти въ всички по-големи села има ромънски училища, посетени съ деца българчета, съ изключение на много малко число ромъничета. Детето принудено да се учи на чуждъ, непонятенъ нему езикъ само отива и се връща—на училище—безъ да знае и л и разбира какво учи. То само зубри и декламира! По-вече—нищо. А това е единъ фактъ неуспоримъ.

Трѣбва ли да имаме български училища въ селата? Или по право, *позволено ли е да се даде подобенъ въпрос предъ налич-*

ността на абсолютно болшинство деца отъ български произходъ? И кому би трѣбвало да прелишемъ вината за това? Безсъмнено—не на родителитѣ, а на нашитѣ общественици. Тѣ сж виновни; и ако ние днесъ, познаваме трудноститѣ и препятствията, които спиратъ всѣка активностъ къмъ това направление, това далечъ не ще оправдае бъдещето поколение да не презре и проклена своитѣ бивши общественици. Когато пълното съзнание за изгубеното ще ги овладѣе, тѣ не ще се скжиятъ да обърнатъ страницитѣ на мивалото съ явно възмущение. И за това тѣ ще иматъ пълното право, защото историята на другитѣ малцинства отъ нашата държава ежеминутно ще имъ бode по очитѣ.

Л. Калиакрежски

КНИГИ И СПИСАНИЯ

„Добруджански прегледъ“. Получихме въ редакцията първия брой на новото мѣстно списание за културенъ, економиченъ, и политически животъ—„Добруджански прегледъ“, за сѣгащо всички тия отрасли. Съ добре подреденъ материалъ обемащи по-вече днешната действителностъ новото списание, точно на време се появи въ нашата срѣда да даде още единъ тласкъ къмъ разширение на родната „писменостъ“, ограничена напоследъкъ толкова много. Огдавна се чувствуваше необходимостта отъ еднакъ органъ, който да вземе по отблизо културно-економическитѣ проблеми въ нашия край. „Добруджански прегледъ“ въ лицето на познатия намъ общественъ деецъ и нашъ сътрудникъ, г-нъ Христо Капитановъ намѣри своя изразителъ и даде свѣтлина на всичкитѣ недѣли въ полето на обществения ни животъ.

Покрай въпроситѣ отъ обществено-културенъ характеръ особено внимание заслужаватъ народнитѣ добруджански пѣсни—събрани отъ стари добруджанки и добруджанци, които за пръвъ сега виждатъ свѣтлина.

На нашия новъ събратъ пожелаваме дълъгъ животъ и успѣхъ.

Получиха се въ редакцията следнитѣ книги:

1. *Подъ земята* — повестъ отъ Панчо Михайловъ.

2.) *Червениятъ Карамфилъ* — разкази, отъ Панчо Михайловъ.

3.) *Моята кръвъ* — стихосбирка отъ Георги Хрусановъ—изд. на мл. библ. „Родна лира“.

4.) *Крвни петна*—стихосбирка отъ Димитръ Добревъ—изд. на мл. библ. „Родна лира“.

5.) *Искри въ ноцта*—стихосбирка отъ Недѣлчо Тичевъ—изд. на мл. библ. „Родна лира“.

6.) „*Светлоструй*“ — литературенъ месеченъ вестникъ—с. Щръклево—Русенско—8 и 9 бройове.

7.) *Литературенъ гласъ*—Ссфя № № 17, 18, 19, 20, 21, 22 и 23.

8) *Витлеевска звезда*—Бургазъ, № № 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25 и 26.

ЦЕНА 10 ЛЕЙ